

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.985

Берега К. Ю.,

*здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВОМ

FEATURES OF INTERROGATION OF A SUSPECT IN INVESTIGATION OF CRIMES RELATED WITH OR RUNNING BROTHELS AND PIMPING

Наукова стаття присвячена висвітленню деяких аспектів розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом. Акцентовано увагу на організаційно-тактичних особливостях проведення допиту підозрюваного при розслідуванні зазначених кримінально-караних діянь.

Ключові слова: створення або утримання місць розпусти, тактичне забезпечення, слідчі (розшукові) дії, допит.

Научная статья посвящена рассмотрению некоторых аспектов расследования преступлений по факту создания или содержания мест разврата, а также сводничества для разврата. Акцентировано внимание на организационно-тактических особенностях допроса подозреваемого в процессе раскрытия и расследования этих уголовно-наказуемых деяний.

Ключевые слова: создание или содержание мест разврата, тактическое обеспечение, следственные (розыскные) действия, допрос.

The scientific article is devoted illumination of some aspects of investigation of criminal offenses on facts creating or running brothels and procuring for fornication. The attention to organizational and tactical features of interrogation of suspect in process of detection and investigation of criminal offenses.

Key words: creating or running brothels, tactical supply, investigating acts.

Постановка проблеми. Під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення завжди проводиться ряд слідчих (розшукових) дій. Одне з основних місць серед них займає допит окремих категорій осіб. Це пояснюється різними факторами. По-перше, це найбільш розповсюджена вербальна слідча (розшукова) дія. По-друге, під час її проведення психологічний контакт, який бажано встановити з її учасниками, надасть змогу спілкуватися з ними і в подальшому. По-третє, зазначена процесуальна дія на початковому етапі розслідування надає певну інформацію для висунення версій, розшуку злочинців тощо. Тобто, проведення допиту є досить важливим для будь-якого кримінального провадження. Не є виключенням і розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Питання організації та проведення допиту під час розслідування злочинів розглядали такі науковці, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, М. М. Михенко, П.Д. Нестеренко, В.Т. Нор, М.І. Порубов,

М.В. Салтєвський, С.М. Стахівський, В. М. Тертишник, Л.Д. Удалова, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та ін. Втім у цих роботах не розглядалися особливості проведення допиту при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Метою даної статті є дослідження організаційно-тактичних особливостей проведення допиту підозрюваного при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося вище, допит є однією з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, за допомогою якої збирається інформація під час розслідування. Допит Р.С. Белкін визначав як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [3, с. 63]. А вже В.А. Журавель зазначає, що «допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримі-

нально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі» [7, с. 252]. Ми погоджуємося з авторами, які визначають досліджувану категорію, як слідчу дію, котра полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація, як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини [9, с. 151].

Проведеним дослідженням встановлено, що 64% слідчих ОВС визначають допит підозрюваних при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, як джерело, з якого найчастіше була отримана значна кількість інформації. Вона сприяла встановленню істини, висуванню версій щодо особи злочинця та проведення подальших слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, кваліфікованих відповідно до ст. 302 КК України.

Загалом, дана слідча (розшукова) дія має пізнавальне значення, а її результати можуть бути використані для встановлення нових фактів, раніше невідомих, а також для перевірки вже наявної інформації. У той же час допит – найскладніша слідча дія, що, на думку В.Ю. Шепітько, потребує від слідчого високої загальної і фахової культури, глибокого знання психології людини [15, с. 3]. Важливе значення має допит підозрюваного при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Крім того, допит підозрюваного є найскладнішим. Це пояснюється тим, що слідчий володіє значно меншим обсягом інформації, аніж підозрюваний; більше того – така інформація має фрагментарний характер. Також слід зазначити, що для слідчого показання допитуваного – джерело доказів, а для підозрюваного – засіб захисту від стосовно них підозри або пред'явленого обвинувачення [8, с. 598]. Особливостями допиту підозрюваних при розслідуванні злочинів досліджуваного виду є: а) досить велика обізнаність допитуваного з матеріалами, які є в розпорядженні слідчого; б) здебільшого невисокий освітній рівень підозрюваних та їхній соціальний статус; в) часта присутність при допиті захисника.

Допит, як і будь-яка слідча (розшукова) дія, складається з трьох етапів: підготовчого, безпосереднього допиту та заключного. Підготовчий етап проведення допиту підозрюваного при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, заснований на загальних правилах проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Найбільш повно, на нашу думку, висвітлює організаційно-тактичні заходи при проведенні допиту К.О. Чаплинський:

– повне, всебічне і ретельне вивчення матеріалів кримінальної справи;

- визначення предмета допиту та сформованої слідчої ситуації;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- визначення послідовності проведення допитів;
- вивчення особи допитуваного;
- збирання оперативної інформації про допитувану особу (склад злочинної групи) та вчинених нею злочинів;
- визначення часу проведення допиту;
- визначення способу виклику на допит;
- визначення місця проведення допиту;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- визначення технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка;
- визначення учасників проведення допиту;
- забезпечення сприятливих умов проведення допиту;
- використання оперативно-розшукової інформації;
- планування допиту [13, с. 106–117].

Розглянемо деякі з них. Для успішного проведення допиту підозрюваного в досліджуваній категорії злочинів необхідно ретельно вивчити матеріали кримінального провадження. Адже завдяки цьому слідчий більш чітко може визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, встановити коло осіб, які підлягають допиту тощо. Загалом цей захід, як зазначає В.Ю. Шепітько, має на меті визначення предмета допиту, формулювання запитань допитуваному, визначення можливої тактичної лінії ведення допиту [6, с. 91–92]. Невиконання зазначеної умови може вплинути на повноту, всебічність та об'єктивність розслідування та викликати необхідність проведення додаткових, повторних допитів, а також одночасних допитів двох або більше осіб.

Вивчення особи допитуваного дозволяє слідчому, як зазначав Р.С. Белкін, визначити особливості, яких набуває процес формування показань, припустити, якою буде лінія поведінки на допиті та виробити потрібну тактику допиту [4, с. 102]. Дані про особу допитуваного можуть бути отримані з матеріалів кримінального провадження, допитів інших осіб, документів, що характеризують особу, та оперативних матеріалів. При розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, одержані дані про підозрюваного дають додаткові важелі впливу на нього зокрема та ситуацію в цілому.

Так, 13 вересня 2011 року, приблизно о 18 год. 30 хв., гр. С., діючи умисно, з метою наживи, підшукала для надання оплатних сексуальних послуг гр. П., після чого, приблизно о 20 год. 50 хв. того ж дня, звела її в квартирі з гр. Л., тобто здійснила звідництво, за що отримала на свою користь гроші.

При підготовці до допиту слідчий шляхом зібрання відомостей про гр. С. встановив, що вона студентка 4 курсу психолого-педагогічного факультету Полтавського державного педагогічного університету, не судима, позитивно характеризується за місцем навчання і т. і. Під час спілкування з підозрюваною в ході слідчої (розшукової) дії він вказав на можли-

вість подальшого отримання освіти, якщо гр. С. буде йти назустріч слідству та надасть правдиві показання. Як наслідок, вони і були отримані [12].

Заключним етапом підготовки до допиту є планування проведення слідчої (розшукової) дії. Недоліком роботи більшості слідчих є нехтування складанням письмового плану допиту, заміна його уявною схемою. Розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень відрізняється підвищеною складністю, тому проведення непродуманих допитів буде малоефективним. Складаючи план допиту, слідчий повинен звертати увагу на повноту, точність формулювання та послідовність запитань, що підлягають з'ясуванню, а також наявність і порядок пред'явлення доказів [14, с. 119–120].

Крім правильно застосованих підготовчих заходів, успішність допиту підозрюваного залежить від умілого вибору та ефективного застосування тактичних прийомів. Проведене нами опитування слідчих ОВС показало, що під час розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, застосовуються такі тактичні прийоми допиту підозрюваного:

- психологічний контакт – 61%;
- спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій – 47%;
- деталізація показань із метою виявлення суперечностей – 41%;
- використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами – 37%;
- акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним – 32%.
- переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей – 21%;
- несподіване пред'явлення допитуваному речових доказів – 8%.

Серед зазначених тактичних прийомів, як бачимо, основне місце займає психологічний контакт. Його необхідно встановити з підозрюваним для успішного проведення допиту. О.А. Воробйова встановлення психологічного контакту під час допиту розглядає, як створення відповідної атмосфери та встановлення сприятливих відносин між слідчим і допитуваним, що стає чинником професійно-психологічного впливу на допитуваного і сприяє вирішенню завдань даної слідчої дії [5, с. 112]. Треба пам'ятати, що кожен підозрюваний є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту. В зв'язку з цим важливим є вміння слідчого сформувати між учасниками допиту обстановку довіри або викликати прихильність у допитуваної особи.

Наприклад, гр. А. умисно, з метою наживи, за попередньою змовою зі гр. Б., гр. В., гр. К., гр. Ш., сприяв їх сексуальним стосункам, близько 21 години 11.06.2010 року організував їхню зустріч поблизу бару « Під горіхом » на площі з гр. В. у м. Ужгороді, за що отримав від гр. К. грошову винагороду. Під час допиту слідчий встановив психологічний контакт із допитуваним шляхом обговорення його хобі. Після цього гр. А. пішов на співпрацю зі слідством [11].

У більшості випадків допит починається з вільної розповіді. Розглядаючи зазначений тактичний прийом, В.П. Бахін зазначає, що вільна розповідь дозволяє добросовісному допитуваному системно відтворити при розповіді те, що і як саме він це сприйняв, оскільки все сприйняте, як правило, являє собою єдине взаємозалежне ціле, а не окремі розрізнені деталі, що можуть виникнути при запитально-відповідальній формі допиту. Крім того, вільна розповідь не розкриває повною мірою інтерес слідчого, дозволяє оцінити позицію і наміри допитуваного [1, с. 16].

Потім починається постановка запитань. Для послідовної та правильної постановки запитань необхідно визначити обставини, що підлягають встановленню під час допиту. Потрібно зазначити, що під час допиту підозрюваних під час розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, слідчі найчастіше допускають два істотних недоліки. Так, у деяких випадках слідчі нерідко вдовольняються визнанням вини з боку підозрюваного. В інших – під час допитів і в ході подальшого розслідування не завжди з належною повнотою з'ясовуються відомості про підозрюваного.

Вивченням кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 302 КК України, нами встановлено, що допити підозрюваних спрямовувалися на: з'ясування події злочину, обставин повідомлення, характер дій кожного співучасника – у 100%; виявлення співучасників злочину – 32%; з'ясування даних, що мають тактичне значення – 29%; з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню злочину – 27%. При цьому допит підозрюваних проводився: відразу після їх затримання – у 68% випадків; більше одного разу – 42%. Ми визначили такі обставини, що підлягають встановленню під час допитів підозрюваних по досліджуваній категорії кримінальних правопорушень:

- дані про підозрюваного: сімейний стан, стан здоров'я, освіта, місце роботи, захоплення, стягнення, судимості і т. п.;
- чи знайомий він із потерпілим, і в які має з ним стосунки;
- які конкретно дії, пов'язані зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, були ним учинені, за яких обставин, мотивів та метою;
- чи був підозрюваний тверезий чи перебував у стані алкогольного сп'яніння;
- з якого приводу, де, коли і з ким уживав спиртні напої;
- які предмети підозрюваний готував для здійснення зазначеного суспільно-небезпечного діяння;
- ставлення особи до своїх дій, їхня оцінка;
- чи вчинив він раніше які-небудь правопорушення або злочини, і до якого виду відповідальності притягувався;
- обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність: чи кається у вчиненому; як оцінює скоєний злочин; в якому стані знаходився, чи перебував у стані сп'яніння; чи мав при собі зброю; чи чинив опір представникам влади і громадськості.

Важливим тактичним прийомом при затриманні групи осіб тактично правильним буде спочатку допитати тих, хто виконував другорядну роль у вчиненні злочину, характеризується позитивно, з метою одержання від цих осіб правдивих показань [2, с. 91–92].

Так, 21.04.2011 р. приблизно о 22.30 год. гр. П., знаходячись у приміщенні сауни в м. Києві разом із клієнтами гр. Б. та гр. Р., домовилася з останнім про надання йому за грошову винагороду сексуальних послуг повією гр. Ш. Після чого гр. П., реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на звідництво для розпусти, зателефонувала повії гр. Ш. та запропонувала їй прибути до приміщення сауни для надання за грошову винагороду сексуальних послуг клієнту гр. Б., на що остання погодилася. Того ж дня приблизно о 23.00 год. повія гр. Ш. прибула до приміщення сауни, де підозрювана для надання сексуальних послуг за грошову винагороду звела її з клієнтом. Після чого повія гр. Ш., отримавши від гр. Б. гроші, надала останньому в приміщенні сауни сексуальні послуги у вигляді класичного сексу.

В ході досудового розслідування спочатку була допитана гр. Ш., яка безпосередньо надала сексуальні послуги. Після чого під час допиту підозрюваної показання гр. Ш. їй були озвучені. Гр. П. свою вину у вчиненому суспільно-небезпечному діянні визнала повністю [10].

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, обов'язковою слідчою (розшуковою) дією є допит підозрюваного. На підготовчому етапі здійснюються такі заходи, як ретельне, повне і всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження; одержання інформації про допитувану особу; ознайомлення з деякими спеціальними питаннями; запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою; планування допиту; визначення часу і місця проведення допиту; підготовка робочого місця для проведення допиту. Серед тактичних прийомів, які застосовуються під час нього, слід виділити такі: психологічний контакт, спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій, деталізація показань із метою виявлення суперечностей, використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами, акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним, переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей, несподіване пред'явлення допитуваному речових доказів. Правильна організація допиту підозрюваного та своєчасне застосування відповідних тактичних прийомів забезпечить швидке розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахін В.П. Допрос: Лекция. – К., 1999. – 40 с.
2. Бахін В.П. Кримінальний вибух: поняття, характеристика, аналіз, розслідування / В.П. Бахін, М.А. Михайлов; за ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2001. – 132 с.
3. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С. Белкин. – М.: БЕК, 1997. – 342 с.
4. Белкин Р.С. Тактика следственных действий / Р.С. Белкин, Е.М. Лифшиц. – М.: Новый Юрист, 1997. – 176 с.
5. Воробьева Е.А. Профессионально-психологические особенности контактности следователей в условиях допроса: дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.03 / Е.А. Воробьева. – М., 2003. – 266 с.
6. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: учебник для студентов юридических вузов и факультетов. Под ред. проф. В.Ю. Шепитько. – Х.: ООО «Одиссей», 2001. – 528 с.
7. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / Кол. авт. Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 340 с.
8. Криминалистика: учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин и др. – М.: НОРМА – ИНФРА, 1999. – 971 с.
9. Следственные действия : учебник для магистров / М.В. Савельева, А.Б. Смушкин. – М. : Юрайт, 2012. – 273 с.
10. Справа № 1-1125/11. Архів Голосіївського районного суду міста Києва, 2011 р.
11. Справа № 1-766/10. Архів Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області, 2010 рік.
12. Справа № 1-812/11. Архів Октябрського районного суду м. Полтави, 2011 р.
13. Чаплинский К.О. Тактика проведения окремих слідчих дій : монограф. / К.О. Чаплинский. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с., іл.
14. Чельшева О.В. Расследование налоговых преступлений : учеб.-метод. пособие / О.В. Чельшева, М.В. Феськов. – СПб : Питер, 2001. – 282 с.
15. Шепітько В.Ю. Допит: Науково-практичний посібник. – Х.: КримАрт, 1998. – 378 с.